

Megjelenik minden hónapban, a nyári időszak alatt esetleg kétszer is.

Szerkesztőség:
Kolozsvár,
Belkirály-utca 22. sz.

ERDÉLY.

TURISTASÁGI,
FÜRDŐÜGYI ÉS NÉPRAJZI FOLYÓIRAT.
AZ ERDÉLYRÉSZI KÁRPÁT-EGYESÜLET ÉRTESÍTŐJE.

Az egyesület tagja e folyóiratot a tagsági díj fejében ingyen kapják. Nem tagok részére az előfizetési díj 3 frt.

Kiadóhivatal:
Erdélyrészi Kárpát-Egyesület titkári hivatala

I. kötet,
1892.

Szerkesztő: RADNÓTI DEZSŐ.

Fődolgozótársak: Hankó Vilmos dr., Herrmann Antal dr., Téglás Gábor, Hangay Oktáv, Veress Endre.

XI—XII.
füzet
Deczember.

Egy kis irányeszme az E. K. E. számára.

Irta: Nagy Gyula.

Őszinte és igaz vallomást kell tennünk az Erdélyrészi Kárpát-Egyesületről. Pár évvel ezelőtt, midőn a nyilvánosság terén felmerült a megalakítás eszméje, igen sok okunk volt kételkedni abban, hogy vajjon e mulhatlanul szükséges, hasznos és gyönyörűséges eszmének és ügynek lehetséges lesz-e kellő számú és tette — s ha kell áldozatra is — kész hiveket és követeket találni «szűkebb értelemben vett bérczes kis hazánk»-nak magyar elemei között? Még álmodni se mertük akkor, hogy az ige oly hamar testté válik s hogy oly hamar és gyorsan akadnak arra hivatott elemek, kik az ügyet felkarolják és az adott viszonyokhoz képest diadalra is juttatják rövid idő alatt.

Az Emkének hazafias lelkesedéstől duzzadó keblében nőtt különben oly nagygyá és határozottá az eszme, hogy alakot is ölthetett magára. — Onnan pattant ki az — mondhatni — csaknem úgy, mint «Deus ex machina». — Ne csodáljuk tehát, ha lángol a tüztől s ég a munkavágytól! . . . «Anyjára ütött az!» — Ilyen és ezekhez hasonló gondolatok tolnak elő, ha rágondolunk az E. K. E. rövid életére s átlapozzuk az ő cselekedeteinek már is terjedelmes könyvét, melyet azzal a meggyőződéssel teszünk le, hogy a kik csak kissé is figyelemmel kísérték és ki-

sérik azt a életrevaló és üdvös tevékenységet, melyet az E. K. E. aránylag még valóban igen rövid életideje alatt kitűzött céljainak elérhetése végett kifejtett, — azok között bizonyára nem mi vagyunk és leszünk az elsők és utolsók, kik teljes elismeréssel adózunk neki.

Mintha csak kicserélték volna a testedző és lelket nemesítő fáradoalmak iránt eddig oly közönyösnek látszott erdélyrészi magyar elemeket, mióta az E. K. E. bűvös körében élnek . . . oly eleven és élénk a turistai mozgás minden vonalon és téren.

Eltekintve ugyanis a mindent oly gondosan és szakértelmes buzgalommal felölelő irodalmi működéstől: ma itt, holnap ott rendeztek a lefolyt nyáron és őszön át egy-egy tanulságos és élvezetes kirándulást a osztályok és tagok, mely kirándulások s összejövetelek közül — tudvalevőleg — nem egynek a tisztán csak önművelési és élvezeti hatásán kívül, még azt az üdvös eredményét is lehetett észlelni, hogy képes volt a multból átok gyanánt reánk maradt nemzetiségi ellenszenv és torzsalkodás éleit is szelidíteni lesimítani.

És ez nem is csoda. Mert valóban nincs a világon még a legnagyobb ellenségeket is egymással könnyebben és jobban kibékíteni tudóbb mód, mintha a Mindenség Urának alkotásaiban való gyönyörködésben s az ennek körében felmerülő akadályok és nehézségek férfias leküzdésében kellnek az illetők nemes versenyre egymással.

Csak itt és ekkor látja mindenik fél, hogy mily végtelen nagy és határtalan e földi birodalom, melynek ideiglenes lakosai vagyunk, s okkal-móddal tehát milyen jól elférhetünk egymás mellett abban; s hogy mily elenyésző csekélységek és parányok vagyunk a mi legnagyobbnak képzelt összes bajainkkal együtt; s mily

nevetséges «béka-egérharcz» az egész, mit néha «élet-halál harc» czimén folytatunk egymással . . .

Csak rajta tehát! Folytatni kell a megkezdett munkát. Feltartóztatlanul kell előbbre törni a megkezdett irányban.

Fel kell tární ezután is magunk és a világ előtt a bérczes kis hazának összes természeti kincseit, népéleti viszonyait; s közelebb kell hozni ez által hazánknek e szép és áldott részét magunkhoz és a rajtunk kívül álló világhoz is.

De hogy ezt elérhessük, valóban azt kell tennünk, mit az E. K. E. osztályai s tagjai közül már is tettek és tesznek igen sokan. Önnön magunkat kell mindekelőtt valódi és igaz turistákká kiképezni. A többi aztán önmagától következik. Erőt vesz az idők folytán, másokon is. Elragad ez a szép, üdvös és hasznos betegség még azokra is, kik most talán kívül állanak ama bűbajos körön, melyre a turistaság varázsa kihat s mint ilyenek tehát képesek is talán ideig-óraig közönynyel nézni azt, ha más megfúl is abban és rajong annak élveiert . . .

Bekell ugyanis előbb-utóbb látnia minden józanúl gondolkozó lénynek, hogy — eltekintve minden egyebektől — már csak a *magyar hazafi becsület megóvása is elvárja s követeli, hogy minél előbb és minél többre haladjunk e téren.* Nagy súlyt kell fektetnünk ugyanis arra, hogy ha nevet adtunk a *nagy magyar hazának, lehetőleg töltsük is be azt mindenütt magyar szóval, dallal és szokással s óvjuk meg annak magyar jellegét.*

Már pedig ha különösen az erdélyrészi határszéli bérceinken és szorosainkon megfordulunk, bizony-bizony erőt vesz rajtunk egy bizonyos leverő hangulat és érzés, a mely azt súgja szüntelen, hogy az ellentmondásnak és hivalkodásnak is legalább némi látszata kell legyen ab-

ban, ha azokat is a mi fajunk nevéől nevezett hazához tartozónak mondjuk, annyira ritka és ismeretlen ott a magyar szó, szokás és erkölcs.

Pedig hát ha valahol, *itt volna tulajdonképpen hivatásunk lépten-nyomon és nap-nap után személyes megjelenéssel, a magyar szó és dal terjesztésével lehető legkézzelfoghatóbban kimutatni azt, hogy van még mindig magyar e hazában*, mert hát itt vannak a legtöbben, a kik kétkednek abban, hogy az valóban úgy is van.

Budapesten s «lenn az Alföld tenger sík vidékén» sőt még *Pancsován is**) bármerre lépünk és tekintünk, kétségbevonhatatlanul hirdeti ma már igen sok minden, hogy ez: Magyarország. *De az erdélyrészi határszéeli havasok és szorosok tömkelegeiben vajmi kevés jel vall erre.*

Éppen azért, mert ez tudvalevőleg valóban így van s nem valamely tulhajtott képzelgés iratja ezt velünk, *nem tudjuk eléggé hangsúlyozni azt, hogy különösen ebben az irányban is a lehető legnagyobb tevékenységet fejtsenek ki jövőre az arra hivatott osztályok és tagok.*

Ha még egyszer oly kietlennek, kihaltak és kellemtelennek tünnek is fel esetleg hazánknak valamelyik zúga, mint a mennyire kiesnek, szépnek és kellemesnek ismerjük általán véve és főleg keleti és délkeleti határszéleit, még akkor is legyen szent előttünk, mert a »szent haza földjéhez« tartozik az is; s fáradhatlan türelemmel és szorgalommal keressük fel azt egyebek közt és főleg olyan célból is, hogy a magyar szót, dalt, szokást és erkölcsöket ismerőssé és otthonossá tegyük ott.

Igy járva el, mondhatjuk ugyanis, hogy a sajnos, de ki tudja már hányadik honfoglalás munkájában az E. K. E. is betöltötte és betölti az elvállalt és reáharúlt teendőket, szerepeket s a kik eddig talán épen az e téren

*) Pancsova város piacán vörös márványba vésett aranybetűk hirdetik több helyt is nagy királyaink dicső emlékeit s a »magyar állameszme« valóban létezését.

való tétlenségünk miatt nem sokra becsültek, — sőt tán még csak tudomással sem birhattak rólunk — bizonyára több tisztelettel s ebből folyólag több barátsággal és elismeréssel is fognak tekinteni reánk és beszélni felőlünk és velünk.

Sósfürdőinkről, tekintettel a marosujvári sósfürdőre.

Irta: *Bikfalvi Károly dr.*

Különös dolog, hogy hazarészünk habár igen gazdag konyhasósvizekben, még sem mondhatjuk el, hogy legalább egyetlen jól berendezett sósfürdőnk volna. Míg Ausztriában és Németországban a sósfürdők a leglátogatottabbak közé tartoznak (Ischl, Hall, Baden-Baden, Wiesbaden stb.), addig nálunk a sósfürdők igen alárendelt szerepet játszanak, sőt az országos balneologiai egyesület igazgató tanácsa a mult évben konstataulta, hogy hazánkban egyetlen egy nagyobb szabású konyhasós fürdő sincs, úgy, hogy ez irányban valóságos szükséglet forog fenn.*)

Sósfürdőink elmaradottságának oka több körülményben keresendő. Egyik oka az lehet, hogy a sótelepek és az ezek közelében levő erős sósvizek kincstári monopoliomot képezvén, a magántőkének nem igen jutott alkalma a sósfürdőket kellőleg fejleszteni. Ez azonban nem az egyedüli s nem is a legfőbb ok, mivel a kincstár több sósfürdő helyet átengedett községeknek és városoknak, s ennek daczára mégis azt látjuk, hogy a sósfürdők fejlődése nagyon lassan halad előre, pedig ha jól berendezett s kellő kényelemmel bíró sósfürdőink lennének, bizonyára nagy számú vendég keresné fel azokat, mivel legtöbb sósfürdőnk (Kolozs, Marosujvár, Torda, Vizakna) mondhatni hazarészünk közepén vagy nagyobb városok közelében, vasut mentén fekszik, s így az oda-jutás sokkal könnyebb, mint a vasuttól távolabb és hegyes vidéken fekvő szénsavas fürdőinkhez.

Az utóbbi években mégis kezdett némi érdeklődés a konyhasós fürdők iránt mutatkozni, s már nem egy helyen mozgalom indult meg

*) A magyar szent korona országai balneologiai egyesületének 1892-diki évkönyve. 39 lap.

nagyobb szabású sósfürdő létesítésére. Minthogy a konyhasós fürdők létesítése, nézetem szerint, sokkal több akadályal és nehézséggel jár, mint más fürdőké, alkalmat veszek magamnak hazarészünk sóbányatelepein szerzett tapasztalataimat a sósfürdőkről röviden elmondani s egyszersmind feltüntetni az okokat, melyek miatt sósfürdőink fejlettsége annyira hátramaradt.

*

Minden fürdő fejlődésére nézve, eltekintve vize minőségétől, az első követelmény: *a kényelmes lakás és árnyas helyek a fürdő közvetlen közelében.* Lehet valamely fürdőnek vize bármily kitünő és jóhatású, ha az azt felkereső beteg a fürdő közvetlen közelében jó lakást és árnyas helyet nem talál, — hanem nagyobb távolból, a nap égető sugarai alatt, kell a fürdőhöz s innen lakására visszamennie, — inkább lemond a fürdőről, mintsem hogy magát a nagy melegnek kitegye és a legtöbb beteg, a ki csak teheti, más fürdőre megy, a hol némi kényelmet talál, habár ez utóbbi fürdő bajának nem is felel meg a legjobban.

Sósfürdőink legtöbbjének épen az a hiánya, hogy közvetlen közelükben az árnyék és kényelmes lakás hiányzik. Sóstelepek és vizek közelében ugyanis a növényzet általában nagyon gyenge, ott a fa nem él meg, s ezért a sósfürdők legnagyobb részének környéke kopár, sivár terület, mely az odaérkezőre vonzó és ottmarasztó hatást nem igen gyakorol.

A sósvizek közelében továbbá a só lassú oldódása következtében a talaj rendszeren süllyedni szokott, s e miatt ily helyeken az építkezés sokkal több nehézséggel jár és sokkal költségesebb is, mint a szilárd nem süllyedő talajon. S épen e két körülményben rejlik sósfürdőink fejletlenségének legfőbb oka, mivel a kényelmes fürdő két, legfőbb feltételének, az árnyas helynek és kényelmes lakásnak előteremtése a sósvizek közvetlen közelében igen nagy nehézségekbe ütközik, sőt több helyen majdnem lehetetlen,

Vegyük kissé szemügyre hazarészünk konyhasós fürdőinek berendezését. E tekintetben azt találjuk, hogy fürdőink két csoportba oszthatók.

1. Az első nagyobb csoportba tartoznak az ugynevezett *sóstavak*, melyek nagyobb része régi sóbányák beomlása következtében jött létre. A beomlott bányákba meggyült víz, mely különböző mennyiségű konyhasót oldott fel, képezi a sóstavakat, Ilyen fürdőink: *Görgevény-Sóakna* (Zsabenyicza), *Kolozs*, *Torda* és *Vizakna*.

A sóstavakra épített fürdőkabinok és több helyen a tavakból merített és kádakba vezetett sósviz, melyet egyes fürdőkön melegítettek is, képezi az első csoportba tartozó sósfürdőink berendezését.

2. A második csoportba ama sósfürdők tartoznak, melyekben a fürdő nem a sósvizek eredése helyén, hanem a sótesttől és sóstalajtól bizonyos távolban van berendezve és a sósviz ide van elvezetve. Ezek a *vezetett vizü sósfürdők*. Ilyen berendezésü sósfürdőink *Maros-Ujvár* és a meg kezdetleges *Déesakna*.

A sósfürdők eme két csoportba osztása azok fejlesztése szempontjából igen fontos, azért megkísértem a kétféle berendezésü sósfürdőket egymással összehasonlítani, nem azért, mintha valamelyik sósfürdönk vizét kisebbiteni akarnám, hanem azért, mivel rá akarok mutatni arra, miként lehet egy sósfürdőt fejleszteni, s mily alapon kell annak berendezését megkezdeni, hogy nagyobb szabású fürdővé való fejlődését remélni lehessen.

Említettem már, hogy az erős sósvizek közelében a jó fürdőnek két főfeltétele: az árnyék és jó lakás előteremtése nagy nehézségekbe ütközik. Sóstavaink legnagyobb részének épen az a hibája, hogy közelükben, a talaj nagyobb konyhasótartalma miatt, a befásítás nem igen sikerül. Ha egyes helyeken a fák pár évig fejlődnek is, a mint gyökerük mélyebben halad a földbe, sóstalajra találnak és kipusztulnak, úgy, hogy terebélyes fákká kifejlődni nem képesek. A sóstavak közelében még csak oly helyeken sikerülhet a fásítás, a hol a sóstó közvetlen közelében oly dombok vagy hegyek vannak, melyekbe a só ném terjed fel és a melyeken a fa megélhet. Ilyen szerencsés fekvése van a *szovátai* sósfürdőnek, hol a sóstavat a közelben erdő veszi körül. A sósfürdőt leginkább látogató csúzos és köszvényes betegeknek azonban nem igen kényelmes és nem is könnyü a hegyremászás, s ezért az ilyen fekvésü sósfürdők sem felelnek meg minden kívánalomnak, mivel a sósfürdőt felkereső legtöbb betegre nézve előnyösebb, ha a fürdő közelében, lapályon vagy térségen talál árnyas helyeket.

Talán épen e nehézségek miatt lettek az ausztriai hirnevesebb sósfürdők, mint Ischl, Gmunden stb., nem a sósviz eredése közelében, hanem attól nagyobb távolságra berendezve. Vagy pedig mondhatjuk azt is, hogy e sósfürdők azért vergődtek oly hirnévre, mert oly helyre lettek építve, a hol a vendégek a sósvizen kívül a jó fürdőnek többi főfeltételeit is megtalálták. Ischlben pl. az erős sósviz több kilométer távolról, úgyszólván erdőségbe van bevezetve s minthogy a fürdővendég ott a vizen kívül jó le-

vegőt, árnyas helyeket és kényelmes lakást talál, érthető, hogy miért tódul oda.

Már ez egyetlen egy tényből kiviláglik, hogy a vezetett vizű sósfürdők mennyi előnnyel rendelkeznek a sóstavak felett. Ha a sósviz termőképes, esetleg már befásított és nem sülyedő talajra van elvezetve, le van győzve a sóstavak nagy fürdővé fejlődésének legfőbb akadályai: a fásítás és építkezés nehézsége.

Nagy előnye a vezetett vizű sósfürdőknek továbbá az, hogy a sósviznek kifolyása van, vagyis a víz folyton változik, a mi legtöbb sóstónál, kivéve a szovátait, hiányzik vagy pedig elenyésző csekély. Míg a sós tavakban az egész fürdőközönség az egész időszak alatt ugyanabban a vízben fürdik, addig a vezetett vizű sósfürdőkben a víz lebecsátható, változtatható, a mi kiváló nagy előny mivel a fürdőző közönség nagy része nem szívesen használja azt a vizet, melyről tudja, hogy abban többen különböző, s gyakran undorító bajokkal fürödtek.

Előnye még a vezetett vizű sósfürdőknek az is, hogy úgy a víz összetétele, mint hőfoka az időjárási viszonyoknak nincs annyira kitéve, mint a sóstavakban. Míg ugyanis a sóstavaknak, mint a föld felületén levő vizeknek, konyhasó tartalma és hőfoka az időjárás szerint folyton változik, addig a vezetett vizű sósfürdők vízének összetétele és hőfoka állandónak mondható, mivel a legtöbb vezetett vizű sósfürdő, mint nálunk a maros-ujvári, nem a föld felületéről, hanem a föld mélyéből, a jelenleg is művelés alatt álló sóbányákból nyeri a vizet, még pedig oly mélységből, hol az időjárási viszonyoknak mondhatni semmi befolyásuk sincs. Ezért a vezetett vizű sósfürdők vize mindig egyenlő tiszta, míg a sós tavakban az időjárás szerint sokszor zavaros, sőt a gyengébb vizű sós tavakban moszatok és apró állatkák fejlődhetnek, a mit a fürdő közönség nagy része szintén nem a legszívesebben lát.

A vezetett vizű sósfürdők épen ama körülménynél fogva, hogy vizüknek hőmérséke az időjárástól nem függ, téli fürdőkké is berendezhetők, míg a sós tavakra épített fürdők ilyenmü berendezése szintén sokkal több nehézséggel jár.

Ezek után összegezve az elmondottakat, belátható, hogy a vezetett vizű sósfürdőknek oly kiváló előnyeik vannak a sós tavak felett, hogy egy minden kényelemnek, a legfokozottabb igényeknek megfelelő és országhirüvé fejlődhető sósfürdő létrejöttét csak ily alapon berendezett sósfürdőtől remélhetjük.

Belátható továbbá, ha a fennebb mondottakat fontolóra vesszük, hogy sós tavaink közelében nagyobb szabású sósfürdőt tervezni vagy létesíteni nem okszerű dolog s részemről nem tartom helyes számításnak ilyen helyekre nagyobb tőkét befektetni, mivel ha nagy költséggel sikerülhet is valamit létre hozni, az ily sósfürdőnek mégis csak helyi jelentősége lesz, mert óriási áldozatok árán is nehezen lesz lehetséges a sós talajú helyeken árnyas helyeket és biztos, szilárd épületeket létre hozni, s ha valami sikerülni is fog, annak fenntartása a jövedelmet bizonyára fel fogja emésztetni.

Sokkal helyesebb a sós tavak vizét, illetőleg más sós vizeket vizáthatlan csatornákon oly helyre elvezetni, a hol a fásítás lehetséges, és a hol a fürdő telep a kívánalmak szerint rendezhető be. Igaz, hogy a sósvíz elvezetése termőképes, nem sülyedő talajra, vagy befásított helyre sok helyen igen költséges, de meg van adva a biztos állandó alap, melyen a fürdő tovább fejleszthető.

Ily alapon létesült újabban Máramaros megyében a Pável Mihály püspök tulajdonát képező *Pável fürdő*, hol a sósvíz, ha jól emlékszem, az akna-szlatinai sóbányából van a püspök tulajdonát képező befásított helyre elvezetve. S ily alapon van berendezve hazarészünkben a *maros-ujvári sósfürdő is*, s hogy ez alap helyes volt, mutatja az a körülmény, hogy ez a fürdő, mely ma számot tesz, mintegy önmagától, tőke befektetés nélkül jött létre, csak saját jövedelméből fejlesztve magát. Annak a fürdőnek, mely kezdetben — mintegy 16 év előtt — csak a bányatisztviselők számára berendezett pár kádból állott, ma 3—400 állandó, s mintegy 4000 átutazó vendége van évenként, a kiknek száma évről-évre szaporodik. Mivé fejlődött volna e fürdő, ha egyszerre nagyobb összeg lett volna bele fektetve s egyszerre mint kész fürdő adott volna át a nagy közönségnek, s nemesak saját megtakarított jövedelmét fordította volna fejlesztésére. És hogy e fürdő mintegy magától ennyire fejlődött, köszönheti épen annak, hogy az azt felkereső fürdő vendég a fürdő közvetlen közelében elég árnyas helyet, elég jó lakást, a fürdőben pedig gyakran változtatott sósvizet talál, a mely előnyökben más sósfürdőinken nem igen részesülhet. Maros-Ujvárnak többi sós fürdőink felett az a kiváló előnye van, hogy a fürdő környéke meglehetősen fásítva van, és hogy a fürdő telepet olyan helyre építették, a hol a fásítás lehetséges.

Legyen szabad ezek után Maros-Ujvárral, mint hazarészünk-

nek mondhatni egyetlen vezetett vizü sósfürdőjével, kissé bővebben foglalkozni.

A maros-ujvári sósfürdő, hazánk legelső rangu sóbányáiból, a maros-ujvári sóbányákból nyeri a vizet. E sóbányákban többféle erősségű és hőfokú sósviz van. E sósvizek még eddig kevésse vannak ismertetve, és sajnos, még maig sincsenek vegyelemezve. A sósviz Maros-Ujvárt tehát, nem a föld felületén, hanem a föld mélyében, a sóbányákban van, és innen huzatik a föld felületére. A vízhozás főképpen a sóbányászás érdekében történik, s fő czélja az, hogy a konyhasó, legnagyobb ellenségétől, a bányákba és az ezek aknáiba beszivárgó víztől, megmentessék.

A maros-ujvári sóbányákból kihuzott vizek mind erős konyhasósvizek, melyek csak fürdésre alkalmasak. Gyenge sósvizü forrás, mely ivó kurára alkalmas volna, csak egy ismeretes Maros-Ujvárt, t. i. a Stefania-bánya járó aknájában levő forrás, melynek bősége naponként mintegy 4000 liter. Sajnos! azonban még eddig e forrás vize sincs vegyelemezve.

Maros-Ujvárt a bányákban és a sötetet körülvevő félkör alakú tárnában összegyűlő sósvizek kihuzására összesen 5 gőzgép van berendezve és a vizet 6 kútból huzzák ki. A kihuzott sósviz évi mennyiségét, sótartalmát, hőfokát és a mélységet, melyből a sósviz felszínre jön, a következő táblázatba foglalt hivatalos adatok tüntetik fel:

A marosujvári bányákból kihuzott sósvizek kimutatása.

Sorszám	A vízhozás helye	A kihuzott sósviz				
		mennyisége egy év alatt köbméterekben	konyhasó tartalma %-ban	hőfoka Celsius fokokban	Mélység, melyből a víz kihuzatik méterekben	Kihuzási erő löeteremben
1	Stefania bánya fenék kutja	14,220	15	15	90	30
2	Rudolf » » »	21,700	26.5	15	181	60
3	Körtárna keleti akna kutja	445,000	4	12	15	16
4	» nyugati » »	174,000	4	11	15	16
5	Nyugati sósvizgyűjtő kut	20,500	10.5	12	—	—
6	Ferencz bánya fenék kutja	41,650	26.5	19	140	30
	Összesen .	717,070	—	—	—	—

E táblázat adatait szemügyre véve, azt találjuk, hogy a marosujvári sóbányákból összesen 6 kutból huznak fel vizet, a kihuzott sósviz évi mennyisége pedig — 717,070 köbméter vagyis 717 millió 70 ezer liter — oly nagy, hogy akármilyen nagy sósfürdő berendezésére elégséges. A jelenlegi fürdőben a kihuzott víznek csak igen kis része van felhasználva, a nagyobb rész pedig felhasználatlanul a Marosba foly.

Igen fontos a táblázat 3-ik rovata, mely a víz sótartalmát tünteti fel. Ebből látjuk, hogy a víz nem egyenlő összetételű, hanem van Marosujvárnak egészen telített 26.5%-os, 15, 10,5 és 4%-os sósvize, s így már a természettől meg van adva a különböző erősségű konyhasós víz, a mi egy fürdő berendezésére nézve nagy előny.

Igen érdekes a maros-ujvári sósvizek hőfoka. Míg a nagyobb mélységből kihuzott, erősebb sósvizek magasabb hőmérsékűek, addig a 15 méter mély körtárnából kihuzott, gyengébb sósviz, jalacsony hőfoka által tűnik ki, a miért is hidegvíz kurára nagyon jól használható.

Különösen fontos a maros-ujvári sósvizek hőfoka azért, mert e hőmérsék állandó. A táblázatban kitüntetett számok 1892 év decz hó közepéről tüntetik fel a vizek hőmérsékét, s ugyanolyan e hőmérsék nyáron is. E körülmény azért is figyelmet érdemel, hogy a maros-ujvári sósvizek téli fürdésre is fel lennének használhatók, ha a fürdőház téglából épített és fűthető helyiség volna. Különben 3 fürdőkabinban, melyek fűthetők, a maros-ujváriak és közel vidékiek télen is szoktak sósfürdőket venni.

A mint a táblázatból látható, a maros-ujvári erősebb sósvizek oly mélységből (90—181 méter) huzatnak ki, a melyben a külső hőmérséknek és vizeknek alig van befolyása, s ez biztosítja a m.-ujvári sósvizek tisztaságát. S csakugyan e vizek minden időben egyenlő tiszták s csak a 15 méter mély körtárnából kihuzott sósvizre van az esővíznek befolyása, a mennyiben ez nagyobb eső és csapadékok után kissé megzavarodik.

Ha Maros-Ujvár sósvizeit hazarészünk többi konyhasós vízzel összehasonlítjuk, azt találjuk, hogy a legtelitettebb konyhasós-víz, a mint az alább következő táblázat mutatja, Maros-Ujvárt van, és ez természetes is, mert a maros-ujvári sóbányákból a víz közvetlen a sótestről huzatik ki, míg a sóstavakban a sótestet mindig kevés föld vagy iszapréteg fedi, s így a víz elég só feloldani nem képes. Az összehasonlítás természetesen csak a konyhasó

%-okban kifejezett tartalmára vonatkozhatik, mivel a marosujvári sósvizek még eddig elemezve nincsenek.

Az összehasonlító táblázat a következő:

Sorszám	A konyhasós víz neve	A konyhasó mennyisége		Jegyzet
		%-ban	vegyelemzés szerint 1 literben gramm	
1	Görgénysóaknai sóstó	18	183.6	
2	Kolozsi sóstó	21.9	219.5377	
3	Szovátai «Fekete tó»	19	193.6161	
4	Tordai sóstavak	—	—	konyhasótartalom nincs meghatározva
5	Vizaknai Tökölytó	15.7	157.65	
6	» vöröstó	7	71.03	
7	» zöldtó	5	53.38	
8	M.-ujvári Ferenczbánya vize	26.5	—	Vegyelemzeve nincs
9	» Rudolfbánya vize	26.5	—	»

A maros-ujvári sósvizek ismertetése után még egy pár szót a maros-ujvári fürdőtelep és fürdőház berendezéséről.

Marosujvár fürdője a sóstalajon kívül, a főbányahivataltól alig 200-, a kincstári vendéglőtől mintegy 100 méter távolra fekszik a vasúthoz vezető út mellett. A sótest keleti részén, az ezt körülvevő körtárna keleti aknájánál elhelyezett vízhozógép mellett, lapályos helyen terül el a fürdőtelep, melynek környéke meglehetősen fásítva van. A fürdő környékén a talaj nem sós, hanem jó termő talaj, a melyben a fák teljes kifejltségüket elérhetik.

A fennebbi táblázatban felsorolt sósvizek közül csak a 6. számú Ferencz-bánya vize és a 3. szám alatt említett körtárna keleti aknájából kihuzott sósvíz van felhasználva. Az előbbi mintegy 700 méter hosszú, földalatti csatornán van a fürdőhöz vezetve, míg az utóbbi víz, a mint a gép szivattyuiból kijut, rövidebb csatornákon egyfelől a fürdőházba, másfelől a nagy uszóba vezetetik.

E két vizen kívül be van vezetve a fürdőbe a Maros folyóból eredő vízvezeték is, úgy hogy e szerint a fürdőbe 3-féle víz van bevezetve. 1) 26%-os konyhasós víz. 2) 4%-os konyhasós víz

és 3) közönséges folyóviz. Minthogy közvetlen a fürdő mellett gőzgép van; kellő mennyiségű meleg vizet mindig lehet kapni, s így, a mi gyógyászati szempontból igen fontos, a maros-ujvári sósfürdőben a 3-féle vízzel és fűtési berendezéssel *tetszés szerinti konyhasótartalmu és hőfokú fürdőket lehet előállítani.* A fürdőkádak ép e szempontból így is vannak berendezve. Minden kádhoz 3 csap vezet, egyiken erős, hideg sós víz, a másikon hideg édes víz, és a 3-ikon meleg édes víz bocsátható a kádba.

A fürdőházban levő tükörfürdőknek, melyeknek egy része a gőzgéptől bevezetett gőzzel melegíthető, valamint a kádaknak levezető csatornájuk van, úgy hogy a víz a kívánalmak szerint, még a tükörfürdőkben is, naponta többször megújítható.

De nem czélom ez alkalommal a maros-ujvári sósfürdő berendezését részletesen leírni, ezt egy másik czikkelyre tartom fenn magamnak. Jelen alkalommal czélom csak az volt, hogy kimutassam sósfürdőink fejlődésének akadályait, s kifejezést adjak ama meggyőződésemmek, hogy *hazarészünkben egy fejlődésképes és virágzó konyhasósfürdő létrejöttét csak a sósvíz elvezetése alapján épült é be-t rendezett sósfürdőtől várhatjuk.* S minthogy a maros-ujvári sósfürdő ily alapon épült, felhívjam arra az érdeklődők figyelmét, s ha akár a kincstár, akár részvénytársaság nagyobb szabású sósfürdő létesítésére vállalkoznék, első sorban Maros-Ujvárt ajánlom, mert Maros-Ujvár annyi előnnyel rendelkezik többi sósfürdőink fölött, hogy aránylag kis költséggel, rövid idő alatt nagyobb szabású sósfürdővé fejleszhető. Ez előnyöket röviden a következőkben foglalhatom össze:

- 1). *Maros-Ujvár vasuti fővonal mentén, mondhatni hazarészünk közepén fekszik.*
- 2). *Bő mennyiségű, különböző tömörségű és hőfoku erős, konyhasós vizei vannak, és a víz a fürdőben változtatható.*
- 3). *A fürdőtelep magában a községben, lapályos helyen terül el, s ennek közvetlen közelében a fásítás és építkezés lehetséges.*
- 4). *Fásított terei és sétahelyei már vannak Maros-Ujvárnak, sőt a fürdő közelében fekvő «Bánca» nevű hegy, melyre serpentinek utak vezetnek fel, fenyőfával már be van ültetve.*
- 5). *A fürdő sós- és édes vízvezetéke már készen van.*
- 6). *A fürdő meglehetősen látogatott és a felkereső vendégek általában meg is vannak elégedve a különben egyszerű kinézésű, de czélszerű berendezésű fürdővel.*

Csak egy hátránya van a maros-ujvári sósfürdőnek és ez az, hogy legalább 5-ször nem oly nagy, mint jelenleg, mert ekkor sokkal több szenvedőnek enyhitené gyötrő kinjait, és a tiszta, erős sósvíz legnagyobb része nem folyna épen hiába a Marosba.

Kirándulás a Kelemen-havas alá. *)

Irta: *Becze Antal.*

1892. június 22-ét számláltuk.

Lázár Menyhért a megyei havasi javak igazgatója, Lázár János dr. járási főszolgabíró, Imre Dénes kir. erdőrendező, *Boeskor Béla* dr. ügyvéd és *Kovács István* megyei főszámvevő társaságában mentem, mendegéltem Hollósarkától fel a valea-szákán, s az ország-világot nem látott Boeskor Béla dr.-nak és Kovács Istvánnak azt magyarázgattam, hogy itt a Kisbesztercze mellett addig kell felfelé igyekeznünk, míg ez a Küküllő nagyságu viz teljesen elfogy: midőn csöndes zörejünktől alig pár lépésnyire egy szép kis őzike felrebben. Nem voltam én se rest. Kapom a mindig velem hordozott duplát, nagy hamar kiakasztom nyakamból, kicsatolom tokjából, gyorsan kirántom abból, feloldom vadász táskámat, két töltést hirtelen benyomok, ezélezok... ezélezok... nem látok semmit... Mellettem iszonyú kacaj! Őzike addig ki tudja hol járt! Hanem az engemet nem zsenirozott: töltést ki, táskába be, puskát tokba le, visszacsináltam ugyanabbn tempóbban. Mert én kérem, jó dupla puskámat magammal mindig tokba hordozom.

Egy-egy csipős megjegyzés között a novicziusoknak tovább magyaráztam a Kisbesztercevezölgy hosszát. Elmondottam, hogy Hollósarkától fel Bélborig a rossz út megtart jó 29 kmrt, Bélbortól fel Magyarós-havas homlokáig 19 kmrt, s itt a kristály-tiszta kutacskának oly bő a forrása, hogy... Felettünk női visítás, felnézünk, hát a két pulykatozás színü jebuczeának egyike a nyirkos ösvényen elsikamított. János meg Béla barátunk gavallérosan segítségére sietnek, egy kis sziklás dombon felizzadnak, s mire odaérnek, hess! a nénik már tova robognak hátunk megett. Hja! kérem, az én puskám is tokban volt.

Egyszóval Tölgyestől jó 5 óra alatt Bélborban voltunk, s ott

*) E jóízű kirándulás leírását *Becze Antal* Csikvármegye tevékeny és lelkes alispánjától vettük, kinek szives ígérését birjuk, hogy jövőre többször is felkeresi folyóiratunkat érdekes dolgozataival.
Szerk.

a Csatóknál magunkat beszállásolva, a teendők felett addig tanácskoztunk, hogy egyszer puff! főszámvevőnk a diván és asztalába közé egy nagy tangenst húz s hortyogva kezdi sínleni az elválás kéjes perceit. Borszéken hagyta csinos kis nejét az istenadta.

Denique útaztunk mi haton azért, hogy a vármegye magántulajdonát képező havasok határait bejárva, arról a törvényhatóság részére egy hiteles és biztos leírást készítsünk a helyszínén szerzett adatok felhasználásával. És ez nem tréfa dolog, ha meggondoljuk, hogy 52 ezer hold havasi terület bejárására vállalkoztunk. Bizvást hiszem, hogy majd midőn bevégezzük, őz és zsidóleány tőlünk ugrálhatnak.

*

A jobb sorsra érdemes *Filipescu* Gábor bélbori bíró szeptember 23-án reggeli 5 órára már előállította a nyerges lovakat, s nekem a hadsereg felszerelése belekerült még egy jó órámba. — Engedj még bár negyedórát, könyörgött *Lázár* Menyhért, talán igen korán is vagyunk, vélekedett *Lázár* János, hiszen még a reggeli sincs készen, akadékoskodott *Bocskor* Béla. Szóval egyik egy, másik más okot hozott jel, de én tudva, hogy úgy is hajnal lesz, mire megindulunk, addig könyörögtem hol istenfizessével, hol a nélkül, hogy 6 órakor már nyeregben voltunk, mert a bélbori nyeregbe csak így lehet ülni. Még csak az hiányzott, hogy vezetők, *Csató* Gábor pipára gyujtson. És ez nagy szó, ki tudja annak jelentőségét.

Megtörtént az is... Gyí Csillag! Elől ment Gábor, utánna mentem én s minthogy *Bocskor* Béla lova az enyémmek társa volt, minden pillanatban karamboláztunk. Bélbor között nyugoti irányt véve, a Dobrán patakon felmentünk csaknem *Opesina* havas alá, hol kanyarodással kimásztunk a Dobrán havas orrára, azután egy szelid emelkedésű gyönyörű pázsitos úton feljutottunk annak homlokára s a Csinos nem hiába aprózta a szuszt, mert gyermekkoromban sokszor jártam menedékesebb csüroidalalon, mint a Dobrán orrára felvivő út. Bánfi mezeje felett egy hosszú hegygerinczen felértünk a messze kimagasló *Magura*-tetőre, — 1510 — hol a körülfekvő heglánczolat gyönyörű alakulásaival magunkat telítve, — pedig nem vagyok orvos — tovább igyekeztünk a vármegye legtávolibb havasába, *Steziába*. *Magura* tetőről leereszkedtünk a *Toplicsora* forrásához, útközben megbámulva az *Imre* Dénes által felfedezett apácza telepet, mi szerencsénkre csak gyaponez volt.

Ki nem látott még kristálytisza, bővizű, hideg havasi forrást, annak melegen ajánlom, nézze meg a Toplicsora eredetét. Bélbortól jártást menve csak 6 órára van s visszafelé a Borvíz patakon le 5 óra alatt haza lehet kerülni.

A tündéries szép forrástól északra felkapaszkodtunk a Stesia és Páltinis közötti nyeregbe s meglátva az itt-ott még most is deres *Kelemen* bácsit: a csoda ölt meg, hogy 1500 méternyi magasságban is csaknem lábánál vagyunk. Hosszasan gyönyörködünk a Székelypatak (sekul) rengetegei felett elterülő nagy pusztán legelésző juhnyájak fantasztikus alakulásain s a mint alább jötték a Dealulat lejtőire, nevetve vettük észre, hogy azok bizony marhaesordák. Hiába! ott fenn a fenyő is eltörpül, fojófenyő lesz belőle.

Okos gondolat volt *Boeskor* Bélától, hogy hátha megnéznők az általvetők tartalmát s bizony, a mint azokat oldozni kezdték, rögtön fel is ébredt bennünk az anyagi ember, hagytuk az öregget, leheveredtünk a mohaszőnyegre s ezer meg ezer szunyogsereg zaklatása mellett is, jóízűen falatoztunk az istenáldásából. Ezalatt történt *Lázár* Jánosnak az a megbecsülhetetlen észrevétele: hogy 6 embernek 2 liter bor talán mégis kevés.

Innen tovább mentünk a Páltinis tetőre. Mászkálás közben a mint törzsről-törzsre lépnénk, egy vészes romlásan elébb-elébb... burr! felrepül előlünk egy fajd jéréze. Látom hova szállott a hunczut. Puskát nyakból ki, tokot le, tarisznyát fel, két töltést be... Oroszkodtam nagy csendesen. Várj komisz nép, nem kacszagsz te engemet, ha tiltva is van a jéréze fajd. Ni, hogy nyújtogatja a nyakát, ott ül a galy tövén. Puff! és alant is puff! Oda rohanok, felveszem, mi az isten haragja? Hát egy félig elmálott nagy taplógombát löttem le. A puskatempót ismét visszacsináltam, nyakamat lapoczkáim közzé behúztam s lehunyt szemmel vonultam el a kaczajfront előtt.

Páltinis tetőről *Imre* Dénest beszalasztottuk volt a feketevíz mellé, hogy a Székelypatak beágazásához csináltasson egy határhalmot. Mig visszakerül beletelik néhány óra s azalatt az unalmat úzni kezdtük egy kis nemzeti csendessel. *Pista* barátunknak aprópénzét hamarosan elhorgásztuk s egyszer csak, mintha tüt nyelt volna le, melléhez kap, felugrik s a romlásan kezd visszafelé rohanni. Mi baj? mi baj? mi lelt? Felénk szól nagy siralmasan: elejtettem a tárczámat. No, ez félig sem tréfa, mi is abba hagytuk a kártyázást s úgy eltöprenkedtünk a szegény *Pistát* ért

fatum felett, hogy részvétünk hangos hortyogásban kezdett nyilvánulni. Midőn pedig vagy másfél óra múlva nagy izzadva, de vidor arccal visszajött, mind neki estünk: no, hát hol találad? nincse-károd? meg van-e mind? Fene neki, hiszen a mint a romlason átvergődtem, akkor jutott eszembe, hogy otthon hagytam. Nem is kacaj, hanem ütenyszerű röhögés következett.

Azután vagy 2 óra múlva megérkezett *Imre* Dénes is és a *Stesian* megmaradt szűkös elemőzsiát magunkhoz vevén, a Feketevíz eredete felett jobbra elvezető tutajúton beereszkedtünk Borvíz patakba, s annak dagványain, néhol czombig süppedve, mind megannyi mükedvelő vályogvető, bevergődtünk a Kis-Besztercze melletti Magyarós rétre.

Innen az út vagy 6—7 kmtr Bélborig s mi azt csak czamogva tettük meg, hanem *Pista* barátunk örömében megszoritva druszáját, egy jó félórával megelőzött. Volt is aztán kelete az ülő fürdőnek s még e kúra után is másnap csak úgy kétrét hajolva kuczorgott. Gyomrát fájtatta. Persze! pedig tudhatta volna, hogy Bélboron nem lakik tapeczéros s az ott gyártott nyugalomtőke könnyen kárt tehet benne.

Ilyen volt a mi határjárásunk kezdete.

A Borzás völgyében.

Irtá: *Nonquás.*

Azt olvasom, hogy *Koós* bácsi Brassóban megcsinálja az E. K. E. brassómezei osztályát! Hát ő, a ki annyi év óta annyi minden okos és hazafias dolgot mivel ottan, csak üsse nyélbe ezt is. Neki úgyis kitűnően kell érteni a turistasághoz, vándor ő hivatalánál és passziójánál fogva: mint tanfelügyelő és mint ezigány.

Csak azon csodálkozom, hogy nem a legelső osztály alakult meg Brassóban. Mert olyan igazán turistaságra való hely nincs több az országban. Vidéke páratlanul gazdag a legelsőrendű kiránduló helyekben, az egyszerű sétától kezdve a legnagyobb szabású túrokiig. S ezekben mennyi változatosság, mennyi történeti, természet- és néprajzi érdekesség, a tájképek mennyi bája és fensége! Kényelmes és kellemes hozzáférés, biztos élvezet. Ősi kiránduló tradíciók, régkifejlődött turista közérzék s mennyi új, mennyi kevésbé ismert. Brassó méltán lehetne a hazai turisták Mekkája.

A turistasággal leginkább érintkező legférfiasabb sportnak, a

vadászatnak is Eldoradója Brassó vidéke. A legkeresettebb vadak mindenféle fajtája tömegesen tenyész itten. Különösen gazdag Hétfalu rengetegeinek faunája. Gyöngyéletük van az ottani jeles Nimródoknak. S ők nem őrzik kincseiket kapzsi szűkkeblüsséggel, hanem nagylelkűen, gavallérosan, nemes csángó vendégszeretettel szívesen látják bűvös határukban és bőségesen részeltetik annak áldásaiban az emberséges idegent. Tudja is ezt jól néhány avatott vadász- és turista-inyenez és a helyett, hogy a nagy tömegek járta fürdőkben és pompázó *nyaralókban* unatkozva vesztegetnék a drága időt és pénzt, Hétfaluban töltik a nyári hónapokat. Olcsóbban és kivált vadász embernek, élvezetesebben mint itt, sehol sem lehetne nyaralni.

Én nem vagyok vadász. Nem telik kedvem az öldöklésben, félek a töltött fegyvertől. De néha üres puskát símبولumként czipelve szeretek vadászokkal bolyongani erdőn, mezőn. Az igazi vadász a legpompásabb ember, s leginkább elüt a civilizáció vadászától, a pénz-, hivatal-, tisztség-hajhásztól. Mindig van benne valami eredeti őserő, és bizonyos természetes egyéniség. S az igazi vadász a legjobb turista. Nála a turistaság nein cél ugyan, de passziója a legmagasab fokra fejt ki nála mindazokat az erőket és tehetségeket, a melyekre a perfekt turistának szüksége van.

Mult nyári barangolásom egyik legkedvesebb emléke ama vadászkirándulás, a melyet augusztus vége felé a Borzás völgyébe tettem. 23-án este érkeztem Brassóból a gőztramwayos Hosszufaluba. Ács János ottani tanár, régi czimborám várt engem. Apósánál, a derék *Jilk* serfőzőnél pompásan megvacsoráltunk, nagy czinkupákban élvezvén a szíves vendéglátásáról híres gazdának könnyü, de így frissen igen jól iható, nagyon jó ízű sörét. Vacsora után Bartha Zsigmond gazda szekerén Ácesal és Karácsi Sándor fiatal daliás főerdészszel elhelyezkedvén, gyönyörű holdvilágban elindultunk. Mindenütt a legpompásabb sima országúton haladva, áthajtottunk az ósáncezi vámtelenen s a Nagy-Tatrag völgyében ki a Tézla alá. 3 óra mulva elérkeztünk a tulparton levő vadásztanyához, és oldalt felkapaszzkodtunk a folyót kanyarodni kényszerítő meredek hegyfok fenyőövezte síkjára. Itt hatalmas tűz körül hevert a már délután kirándult nagyszámu társaság. Odébb erdővédek és hajtók, tovább fuvarosok. Csaholtak az ebek, ébredtek a szendergők, s örömmel egy jó pohár borral fogadták az ujonnan érkezőket. Aztán mi is leheveredtünk. Apró fenyőgalyból volt a derekalj, egy bunda a lepedő, egy másik bunda a takaró.

Nincs ennél ruganyosabb, kényelmesebb fekvőhely! Ismét elcsendesedett a vidék. Csak a tűz zsongott tovább, magasra csapott a láng, belekapott egy-egy új fenyőágba, sisteregve perzselte le tűit, és az égő gyanta balzsamos páráját lehelte felénk, míg az éjjeli fuvalom a fenyő rengeteg illatát lebbentette reánk.

A hajnali szellő felriasztott rövid, de csodásan erősítő ál-munkból. Elindultunk a délelőtti hajtásra. Mikor ebédre vissza-kerültünk a tanyára, már kedves hölgyesoportokat találtunk ot-tan, a szakács művészet minden cselekményével foglalkozva. Csak-hamar lukullusi ebédnél találhatott kielégítést a hatalmas vadász-étvágy. Ott a délkeleti kárpátok határszéli rengetegeinek egy kies rejtekében olyan szép társaság volt együtt, mely díszlehetne bármely előkelő szalonnak. Ott volt a vidék gazdája, a hétfalusi főszolgabíró, *Henter Gábor* és neje, a csángók királynője, a bájos, *Giró Kata*; Hétfaluban nyaraló három előkelő család: *Vay Lajos* gróf nejével és anyósával, *Luzsinszky Zsigmond* báró szátmár-megyei birtokos nejével, *Egerváry Gyula*, a *Vadász* és *Verseny-lap* szerkesztője, nejével és két felnőtt fiával; továbbá *Herrmann* Antal etnográfus; a helybeliek közül: *Tompá Pista* szolgabíró és neje, *Karácsonyi Sándor* főerdész és neje, *Sipos János* jegyző és neje, *Ács János* tanár és neje, *Jilk Ernő* serfőző, *Bartha Zsig-mond*, *Veress András* és néhány gyermek. Gyönyörű színes, vitor kép a fenyők sötét keretében!

Délután kissé esett az eső, de nem verhette el a társaság jó kedvét. A férfiak nagy része új hajtásra indult, velök tartott a grófnő, a társaság Dianája. Sok őz került eső elé, de a sutát és gidót kimélték s így csak három állat került terítékre; köztük egy a grófné és egy a sportszerkesztő zsákmánya volt. A főerdész medvére is lőtt, de ez elmenekült.

Pompás vadászterület ez. Az Ósánczon át Oláhországba vezető kitünő országúton a legkényelmesebben megközelíthető. Hintón juthatni a rengeteg közepébe. Kiszállva 5—10 perc alatt a nagy-szerű vadászállásokhoz érhetni. A vidék olyan mint egy vadaskert. Az őzek csoportosan futkosnak szemünk előtt. Nagyobb szár-nyasok, süket fajd, császármadár rebbennek fel lépésünkre. Itt-ott róka kullog. Feljebb a Dung fejében medvék czammognak.

Vacsorának beillő uzsonna után hosszú kocsisor vitt minket vissza Hétfaluba.

Nem regisztrálom tovább az élvezetes vadász nap esemé-nyeit. A részletek el is mosódtak némileg lelkemben, a melyen

a nyár folyamában sok-sok tarka kép körvonalai rajzolódtak le. De a kedves összbenyomás emlékét sokáig meg fogom őrizni. Ez emléknék akartam áldozni ez igénytelen sorokkal is. Nem vagyok vadász, de ilyen társaságban szeretnék ismét vadászni a *Borzás völgyében*.

A Királykő-havas.

— Két képpel. —

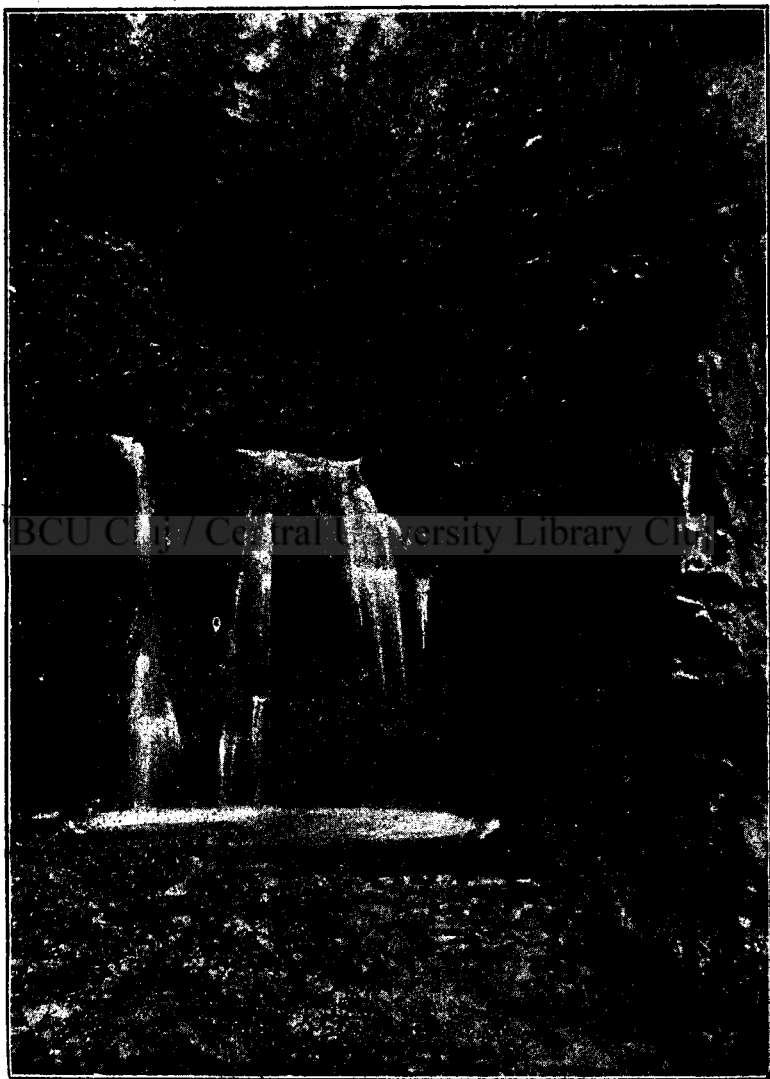
Irta: Veress Endre.

A Kárpátok déli határláncolatának egyik legnevezetesebb turistasági szempontból még talán a legszeszélyesebb változatosságú) része a *Királykő-havas*, Fogarasmegye délkeleti csücskében. Ez Zernest szász falutól a Barcza (Burza) folyó völgyétől kezdődőleg vonul délnyugati irányban — folytonosan emelkedve — a határig, mintegy 10 km. hosszú ívalakú hatalmas hegylánczat alkotva, melynek minden orma meghaladja a kétezer méternyi magasságot. A hegységet a *Krepatura* (Hasadók) nevű bámulatos, mély szurduk *Nagy-* és *Kis-Királykőre* osztja, csakhogy ez úgy értendő, hogy a közvetlen a határon felnyúló Nagy-Királykő, több mint 5 km.-nyi légtávban van az utóbbtól, mely Zernesttől ugyanannyira esik, képezvén a hegyláncz első tekintélyesebb csúcsát.

A Királykő-havas régóta kedvelt kirándulóhelye a brassói és nagyszebeni turistáknak, kivált mióta a brassó-zernesti helyi vasút megnyílt, s így e szép hegység is könnyen megközelíthetővé vált. A turistai évszakban számos hegymászó és kisebb-nagyobb társaság keresi fel a Királykő-t, melynek ma már minden zege-zugát ismerik azon a vidéken. Ezt elsősorban a nagyszebeni szász Kárpát-Egyesület és kivált brassói osztálya dieséretre méltó buzgalmának köszönhetjük, mely egyesület évkönyveiben a Királykő-havasnak igen sok becses leírása olvasható, úgy hogy alábbi rövid ismertetésünkben mi is leginkább azok adatait használtuk fel.

A Brassótól délnyugati irányba haladó 25 km. hosszú kis vasútvonalon, a festői várhegygyel bíró Rozsnyó érintésével, hamar eljutunk a gyászos történeti nevezetességű Zernestre, mely kirándulásunk kiinduló pontja. Itt nagyon érdemes a község elején épült cellulose- és papirgyárat megtekinteni, melynek vezetői a hegymászás- és kirándulásra nézve is szíves útmutatást nyújtanak; sőt még lóról és vezetőről is készséggel gondoskodnak. Kiérve a falu dél

részen, az út a *Riu-szakadék*ba vezet, mely a Királykő-havast a Magura-hegyláncztól elválasztja. A vadregényes köves útat gyak-

Vízés a Prapásztie-szorosban.

lan keresztezi a havasi *Riu* patak, mely néhol úgy összeszorúl, hogy medrében kell előre gázoltatni. Félóra múlva azonban egy

kis kedves (fával, bozóttal benőtt) ligetszerű pázsittá szélesedik ki az út, hogy aztán újra összeszorulva vigyen tovább a *Prapásztie* (szakadék) szoros felé, hol rövid pihenőt tartunk, hogy gyönyörködjünk a képből is bemutatott egyik vízesésében és az öt-tízszeres visszhangban, mely a szemben levő sziklafalról visszaverődik.

Itt az út iránya nyugatira változik. Meredek, köves út visszafelé kanyarogva egy kopár hegyektől övezett völgykatlanba, melynek oláhul *Lá zsök*, azaz tánczhely a neve. Innen csakhamar a *Pojáná Vladuska* nevű havasi rétre jutunk, melynek közepén a száz *Kárpát-Egyesület* menedékháza áll, közel 3 órányira Zernestől. Ez a menedékház — melyet 1881. szept. 17-én d. u. 5 órakor avattak fel ünnepélyesen 70 turista jelenlétében — 1400 méter magasban fekszik a Nagy-Királykő tulajdonképeni lábánál. Előtte pompás hűs forrás csergedez, háta mögött árnyas szálerdő terül el, de sajnos, hogy a kínálkozó kilátás korlátozott. A 11 m. hosszú csinos kis menedékház fenyőgerendákból van összeróva, melynek minden egyes köze és kőalapja is mohával van kibélelve. A konyhában két szoba és egy konyha van, úgy hogy szükség esetén 30 turista is meghálhat benne. *)

Másnap reggel folytatható az út, s a menedékház felett több, mint 800 méterrel túl emelkedő u. n. *Juhász-csúcsra* két ösvény vezet. Az egyik, a konyha háta mögött álló tölcseralakú mély dolina mellett egy keskeny ösvényen a hegy nyergére és ott balra fordulva, fel a csúcsig visz. A másik pedig a menedékház előtti forrásnál nyíló völgyön, jobbra sziklák és balra gyönyörű fenyves közt egy valóságos sziklatengerig húzódik, melyen igen nehéz keresztül vergődni. Ezért ajánlatosabb e kömezőn túl balra menni és az erdőn áthaladva, s néhány meredek fal mellett végighúzódva, egy kis nyílt területre jutunk, mely — bár gyakori emelkedéssel — felvezet a meredek kapaszkodókra, (melyek az út utolsó harmadát megnehezítik), a büszke hegy tarajos ormára. Három órát tart a fárasztó és bizony csak gyakorlott turistáknak való hegymászás, míg a Nagy-Királykő legmagasabb pontjára, a már említett 2241 m. magas *Juhász-csúcsra* (Verfu bácsuluj) felérünk, hol még nyoma van a háromszögelési elmállott sziklakő-gúlának.

A szédítő meredek tető, egy ferdén lecsapott kúpalakhoz hasonlít és a mellett olyan kis területű, hogy kevés ember fér el rajta.

*) Olvasd *Julius Römer* közleményét a „Jahrbuch des Siebenbürgischen Karpathen-Vereins“ 1882. II. évf. 118. l.

Hanem azért, a ki feljut reá, hamar elfelejti fáradságát, mert a csúcsról felséges kilátás nyílik mindenfelé. Északra a barcasági lapályból kiemelkedve látszik a Kreputura völgye és a Kis-Királykő, balra a fogarasi havasok hosszú láncza, a Negoj égnek álló magas tarfejével, jobbra a Bucsecs, Csukás, Nagy-kő-havas, és szép tiszta időben még a brassói Czenk is, délre pedig Oláhország területé, mely felé legmeredekebb a Nagy-Királykő és egyúttal fátlan, kopár is. Igaz, hogy mindez csak ritkán látható egyszerre teljes nagyszerűségében, mert a csúcs gyakran ködös, de azért gyönyörködhetünk a tizenötzörös visszhangban; a természetvizsgáló-turista pedig gazdag zsákmánnyal térhet haza e kirándulásából, mert a havasi növényzet itt bámulatos gazdag és változatos. A lejövet szintén 3 órát vesz igénybe és legezelszerűbb változatosság kedvéért, a menedékháztól Töresvár-felé térni vissza Zernestre.

Ez a legszokottabb útja a Nagy-Királykő turistáinak, mert az már *bravur* számba megy, hogy *Filtsch V. József* 1885. szept. havában harmadmagával, a 60° meredekségű nyugati oldal felől mászta meg a Nagy-Királykőt. Ő volt az első, ki ez életveszéllyel járó utat először megtette olyan járatlan ösvényen, melyet csak juhászok használnak nagy ritkán. *Filtsch* azonban a keleti (már ismert) oldalon ereszkedett le a menedékház felé, s hogy a meredek nyugati oldalon le is lehet nagy nehezen az *Ördögmalom* nevű barlang felé jönni, azt egy másik merész turista, a brassói *Deubel Frigyes* mutatta meg, a ki két társával 1886. aug. 26-án tette meg ez alpesi turistáknak is nehéz útát.*) *Filtsch* különben egy év múlva másodszor is megmászta a Nagy-Királykőt nyugati oldaláról és ugyanekkor azt is megtette — a mit előtte addig senki sem produkált — hogy végigment az egész Királykő-havas hegyerinczén, egyik csúcsról le, a másikra fel, egész a Kreputura-szurdukig, melynek hegyháta 1680 m. magas.

Kevesebb fáradsággal jár a közelebb eső Kis-Királykő megmászása, a mi nőknek is ajánlható. Ennek is Zernest a kiindulási pontja, mely szinte a büszkén feléje tekintő hegy lábánál látszik feküdni. A kirándulás egy nap alatt is megtehető, de ha tanúságossá akarjuk tenni, és netalán megfigyelésekkel, esetleg gyűjtéssel érdekesíteni, akkor tanácsos Zernestén meghálni és hajnalban útnak indulni. Az út az egyesült szép Barcza vize partján,

*) Részletesen leírta *Josef W. Filtsch* és *E. A. Bielz* a «Jahrbuch des Siebenbürgischen Karpathen-Vereins» 1887. VII. évf. 73—86. l.

majd annak egy mellékpatakja keskeny völgyén vezet a hegyesúcs lábához. Egy órai lovaglás után balra térünk, majd folytonosan hágva egy havasi *csztená*-hoz (júhakolhoz) érünk, honnan hegyi

A Kis-Királykő, Zernestről tekintve.

ösvényen délirányba haladva, már $\frac{1}{2}$ óra múlva bejutunk a (Tordai hasadékhoz hasonlító) Krepatura juramész-alkotta gyönyörű szurdukába. De az út ezen át (szép lassan haladva) mégis három órát

tart, míg a Kis-Királykő meredek nyugati oldalán kanyargó ösvényen a hegycsúcsra feljutunk.

Hanem innen az most már nincs messze. A tetőn fakereszt áll és arról nevézi az oláh nép »Lá krucse«-nek ezt az 1814 m. magas csúcsot, mely 1110 méternyire emelkedik égnek Zernest felé. A róla elvezhető kilátást gyakorlott szemű turisták elragadóbbnak mondják a Nagy-Királykőnél, mert az egész Barcaság elibünk tárul panorámaszerűleg egész a háromszéki határszéli havasok aljáig. Híven turista-elvünkhöz (hogy t. i. egy utat ne tegyünk meg kétszer egymásután) czélszerű a Kis-Királykő kényelmes keleti oldalán a *Zenóga-sztina* felé lejönni, honnan egy fél óra alatt a Riu-patak fentebb leírt útvonalába érünk. Ennek következtében Zernest kiinduló pontunkhoz is most délnyugati irányból jöve ballagunk vissza fáradt lovainkon, s ily módon szépen megkerültük az egész Kis-Királykő havasát.

TURISTASÁG.

(Új vonatok Marosvásárhely és Kocsárd között.) A marosvásárhelyi kereskedelmi és iparkamara a kereskedelemügyi miniszter urhoz, valamint a m. kir. államvasutak kolozsvári üzletvezetőséghez ismételtlen fordult azzal a kéréssel, hogy *Marosvásárhely felől Kolozsvár felé és Brassó felől Marosvásárhely felé közvetlen nappali összeköttetés* létesíttessék Kocsárdon át. Mint értesülünk, a m. kir. államvasutak nyári menetrendjének megállapítása tárgyában Budapesten december hó 2-án tartott értekezleten elhatározták, hogy a kamarának többször kifejezett kívánságához képest, a jelenlegi összes vonatok fentartása mellett Kocsárdtól M.-Vásárhelyig *egy új vonat* — csatlakozással az 531 sz. gyorsvonathoz — fektettessék be, mely tehát Kocsárdról közvetlen az 501 sz. gyorsvonat után körülbelül esti 9 órakor fog indulni s M.-Vásárhelyre éjjeli 11—12 óra közt fog megérkezni. Ezen felül még *egy új vonat* lesz ennek ellenvonataként befektetve, mely Marosvásárhelyről déli 12 óra körül indul s

Kocsárdon csatlakozik Budapest felé az 515 vegyes illetve Kolozsvártól az 507 sz. személyvonathoz. Itt felemlítjük még, hogy a *kézdi-vásárhelyi-brassói* vonalon is fog egy oly vonat közlekedni, mely az 501 sz. gyorsvonathoz Brassóban közvetlen csatlakozik, minek következtében a háromszékiek M.-Vásárhelyre közvetlen utazhatnak, körülbelül 12 óra alatt.

(Új székely vasút.) A sepsi-szentgyörgy—csikgyimesi vasut a megvalósuláshoz egy lépéssel közelebb jutott. A vonal közigazgatási bejárása már megtörtént. Az építési tőke 4 és fél millió, mely összegnek kétharmadrésze már biztosítva van, a hiányzó részt pedig tekintettel a székely érdekek kiváló fontosságára, minden valószínűség szerint az állam fogja fedezni; annál is inkább, mert az Oláhországgal kötött szerződés szerint 1896. évig a csikszereda—csikgyimesi vonalat az államnak amugy is ki kell építtetnie. Sepsi-Szent-Györgytől —Csikszeredáig helyi érdekű, onnan Csik-Gyimesig pedig I. rangú vonal lesz. Csik-Gyimestől—Oknáig az Oláh kor-

mány fogja a vonalat tovább építtetni; s az előmunkálatok már ott is megkezdettek. E vonal által Csikmegyéből is direkt összeköttetés létesül Galaczczaal és a fekete tengerrel. Tervben van továbbá még a csik-szereda—gyergyó-szt.-miklós—szászrégeni vonal is, mely által két oldalról lesz helyi érdekű vonalak által a csik-szereda—csik-gyimesi I. rangú vonal megközelíthető, a mely körülmény hadászati szempontból kiváló fontossággal bír. E vonal kiváló fontossággal bír még turisztági és különösen közgazdasági tekintetben: megnyílnak Csikmegye eddig hozzáférhetlen dus er-

dei A csiki hegyek tudvalevőleg gazdagok vas- és rézérczekben, cinober és kaolin telepekben. A szárhegyi fehér márvány becse szerint lesz értékesíthető. Direkt összeköttetés létesül Oláhországgal, a mi a kereskedelmi forgalomnak ad előre el sem képzelhető lendületet S végre megnyílnak a székely fürdők, erdőlyré szünk kincsei és büszkeségei is.

(**Aranyos-Gyéres**). Kereskedelemügyi magy. kir. minister 68,698 számú rendeletével megengedte a magyar kir. államvasutak Kolozsvár-Kocsárd vonalán fekvő *Gyéres* állomás nevének *Aranyos-Gyéres*-re leendő megváltoztatását.

FÜRDŐÜGY.

(**Erzsébet királynő**) *Hankó* Vilmos dr. fődolgozótársunknak egyesületünk által kiadott *Erdélyrészi fürdők és ásványvizek leírása* cz. könyvét legmagasabb köszönetének nyilvánításával magán könyvtára számára legkegyelmesebben elfogadta. Erről a m. kir. belügyminiszter az egyesületet Kolozsmegye főispánja által értesítette.

(**Borszék fürdő kezelői.**) Hazánk ez egyik legjelesebb fürdőjének s széleskörű borviz-üzletének sorsát minden 6 évben ujonnan választott tisztviselőik kezébe szokta letenni Ditró és Szárhegy testvér községek közös képviselősege. Ily választásra gyűltek össze a napokban a közös képviselők, összesen 45-ön, tehát teljes számban, mely alkalommal az igazgatói, könyvelői, gépészi és főerdőőri állás egyhangú felkiáltással tölthetett be. Így lön osztatlan bizalommal borszéki fürdő- és üzleti igazgatóvá: *Köllő* János népkisloai tanió, könyvelő: *Vajna* Kálmán, gépész: *Lörincz* Ernő, főerdő-őr:

Puskás Gyula. A többi állás betöltése szavazással ejtetett meg. Ennek eredménye következő: pénztáros: *Kovács* Ignác előlegegyesületi igazgató, főraktáros: *Csiki* Ferencz, raktárosok: *Oláh* Gergely, *Ferencz* Tamás és *Várterész* Bogdán. A gazdatiszti állásra: *Fülöp* Lajos és *Czimbalmos* István egyenlő szavazaton nyervén, a végeldöntésről a kir. törvény szék határoz.

(**Székely találmány**). *Oláh* Réncs borszéki borviz-üzleti raktáros a töltött üvegek ládába csomagolásának oly módját találta fel, melylyel nemcsak felette rövid idő alatt több eredményt lehet elérni, mint az eddig alkalmazásban volt csomagolási rendszerrel, hanem nevezett feltaláló eljárásával a becsomagolt üvegek szállítása is sokkal biztossabbá válik, nagyon megkevesbül a romlás százaléka, a mi bizony eddig jelentékeny összeget vont el Borszék jövedelméből. A találmány szabadalmának bejegyzése iránt feltaláló — biztos tudomásunk szerint — már megtette illetékes helyen a lépéseket.

(**A maros-újrári sósfürdő látogatottsága az 1892. évi fürdőidőszakban**)

A maros-ujvári sósfürdő 1892. évi jelentéséből közöljük a következőket: Állandó vendég volt: belföldi 668, külföldi 9, összesen 677. Ezek közül volt: férfi 234, nő 333, gyermek 119. Átutazott vendégek száma 3174. Állandó és átutazott vendégek összege 3851. Állandó és átutazott vendégek összege 1891-ben 3089. Szaporodás 1892-ben 762. Uszni tanulófiú 11. nő 16; összesen 27. Az állandó fürdővendégek, kik havi bérletjeggyel fürödtek, lakóhelyük szerint csoportosítva a következőket találjuk: Idegen vendégek távolabb vidékről férfi 52, nő 132, gyermek 38, összesen 222. Maros-ujváriak férfi 89, nő 79, gyermek 27, összesen 195. Közelvidékiek férfi 64, nő 69, gyermek 39, összesen 172. Ingyen fürdők férfi 29, nő 53, gyermek 6, összesen 88. Összesen: férfi 234, nő 333, gyermek 110, összesen 677. A távolabbi helyekről való vendégek városok, illetve helységek szerint következőleg oszlanak meg: Kolozsvár 44, Maros-Vásárhely 25, Nagy-Enyed 23, Maros-Ludas 9, Oláhország (Bukarest) 7, Székely-Udvarhely 6, Tövis 5, Bánffy-Hunyad 5, Seps-Szent-György 4, Besztercze 3, Budapest 3,

Mező-Szengyel 3, Arad 2, Kassa 2, Gy.-Fehérvár 2, Bukovina (Czernovitz) 2 Pécs 1, stb. Végül említsünk fel a többek közül egy néhányat, kik a maros-ujvári sósfürdőn voltak: *Kolozsvárról* itt voltak: Kővári László történetíró nejevel, Dávid Antal családjával, Tóth Józsefne Táufer Mariskával és a Wagner nővérekkel, Horváth Sámuelné, Babics Mihályné leányával, Bournáz János tanár családjával, Groisz Károly nejevel. Imreh Gergely nejevel, Elek Gyula családjával stb. *Maros-Vásárhelyről*: Filep Albert kir. tanácsos, Bihari Sándor tanár nejevel, özv. Csiky Jánosné családjával, özv. Sándor Jánosné leányával Sándor Ágnessel, Lázár Jenő gróf Medgyesfalváról, özv. Szörcey Gergelyné, Almási Domokos pénztáros nejevel, Debreczeni Nagy János családjával stb. *Nagy-Enyedről*: Splényi Henrik br. nejevel, Pogány János, özv. Sándor Istvánné, Szóts Sándor városi hivatalnok stb. *Maros-Ludasról*: Vajda Dánielné, Dr. *Bánffy-Hunyadról*: Gyarmathy Zsiga kir. tanácsos nejevel, a kitünő irónóvel és családjával. *Mező-Szengyelelől*: Betegh Sándor és Ajtai Géza családjával.

EGYESÜLETI ÉLET.

(Alsó-fehérmegyei osztály.) Ez osztályunk decz hó 22-ikén választmányi ülést tartott. Elhatározta, hogy a Pilis, a ponori szoros, az intregaldi völgy és fürdőhely, valamint a csákyai kő felé vezető utakat részint táblával, részint vonalokkal fogja jeleztetni már a tavaszon. A központi választmány a Detonátánál tervezett menedékház létesítésére felkéretik. Bucsum község, melynek derék előjárósága és képviselte a menedékház építésére szép pénzáldozatot ajánlott, felkéretik, hogy a Detonátához vezető utat jobb karba helyezze. A vá-

lasztmány jövő évben több kirándulás-akar rendezni s lehetőleg előmozdítja a természet kedvelőinek az egészségre nézve oly hasznos időtöltéseket.

(Háromszékvármegyei osztály közgyűlése.) Háromszékvármegyei osztályunk 1893. január hó 15-én, délután 3 órakor a megyeház nagytermében *évi rendes közgyűlést* tart. A közgyűlés tárgyai lesznek: 1. Elnöki megnyitó. 2. Titkári jelentés az Osztály 1892. évi működéséről. 3. Pénztáros jelentés. 4. Tisztviselők választása. 5. Indítványok.

Az 1892. évi kötet sajtóhibái.

9. lap	6. sor.	Widdin	helyett olv.	Viddin.
9. »	7. »	Mocsiából	» »	Moesiából.
19. »	25. »	mike	» »	mika.
20. »	4. »	mike	» »	mika.
20. »	8. »	Beserikuca	» »	Biszerikucza.
30. »	14. »	Geura	» »	Gaura.
47. »	25. »	Lóczi	» »	Lóczy.
58. »	19. »	Száka	» »	Szeáka.
87. (91)	9. »	grojtori	» »	grejtori.
126. »	22. »	geolous	» »	geológus.
127. »	6. »	Brustyilo	» »	Broástyelor.
144. »	20. »	Gyulu	» »	Gyálu
157. »	33. »	Tri-Cruce	» »	Tréj-Kru
167. »	23. »	Muadra	» »	Mundra.
193. »	23 és 27	Kászoni	» »	Kászoni.
196. »	7. »	halászatilag	» »	hadászatilag
198. »	33. »	Lander-bank	» »	Länderbank.
199. »	12. »	baranzsik	» »	borándzsik.
» »	13. »	fotak	» »	fótá-k.
236. »	34. »	daraboncz	» »	dorobáncz.
240. »	24. »	Gauri	» »	Gaura.
» »	» »	Kecsunului	» »	Krecsunuluj.
» »	» »	Turnika	» »	Furnika.
» »	33. »	gencsiának	» »	gencziának.
» »	39. »	Gauréntól	» »	Gauréntól.
241 »	29. »	drabancz	» »	dorobáncz.
242. »	40. »	stalakitjai	» »	sztalakitjai
247. »	33. »	Freiden	» »	Frieden.
278. »	2. »	3	» »	38.
» »	7. »	310	» »	350
294. »	(II. hasáb) 21	» sor Csolhó	» »	Csalhó.
314. »	1. sor	Sterin	» »	Steriu.
320. »	14. »	Canlacusenu	» »	Cantacuzenu.
357. »	(I. hasáb) 20.	» sor Curiea	» »	Curtea.
» »	(») 21	» Argison	» »	Árdzseson.
» »	(») 26.	» Jalomitra	» »	Jalomicza.
» »	(II. ») 40 és 42.	» Argis	» »	Árdzsos.
389. »	9 és 11. sor	Vurva	» »	Verfu.

